

HERRESTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Herrestad församling

Vadstena kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2002

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

HERRESTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Herrestad församling

Vadstena kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Herrestad kyrkogård	5
Kyrkogårdens omgivning	5
Herrestad kyrka	6
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm - Karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Källor	15
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	16
Förklaring till exempellistan	16
Utvärderingskarta	17
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner.
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

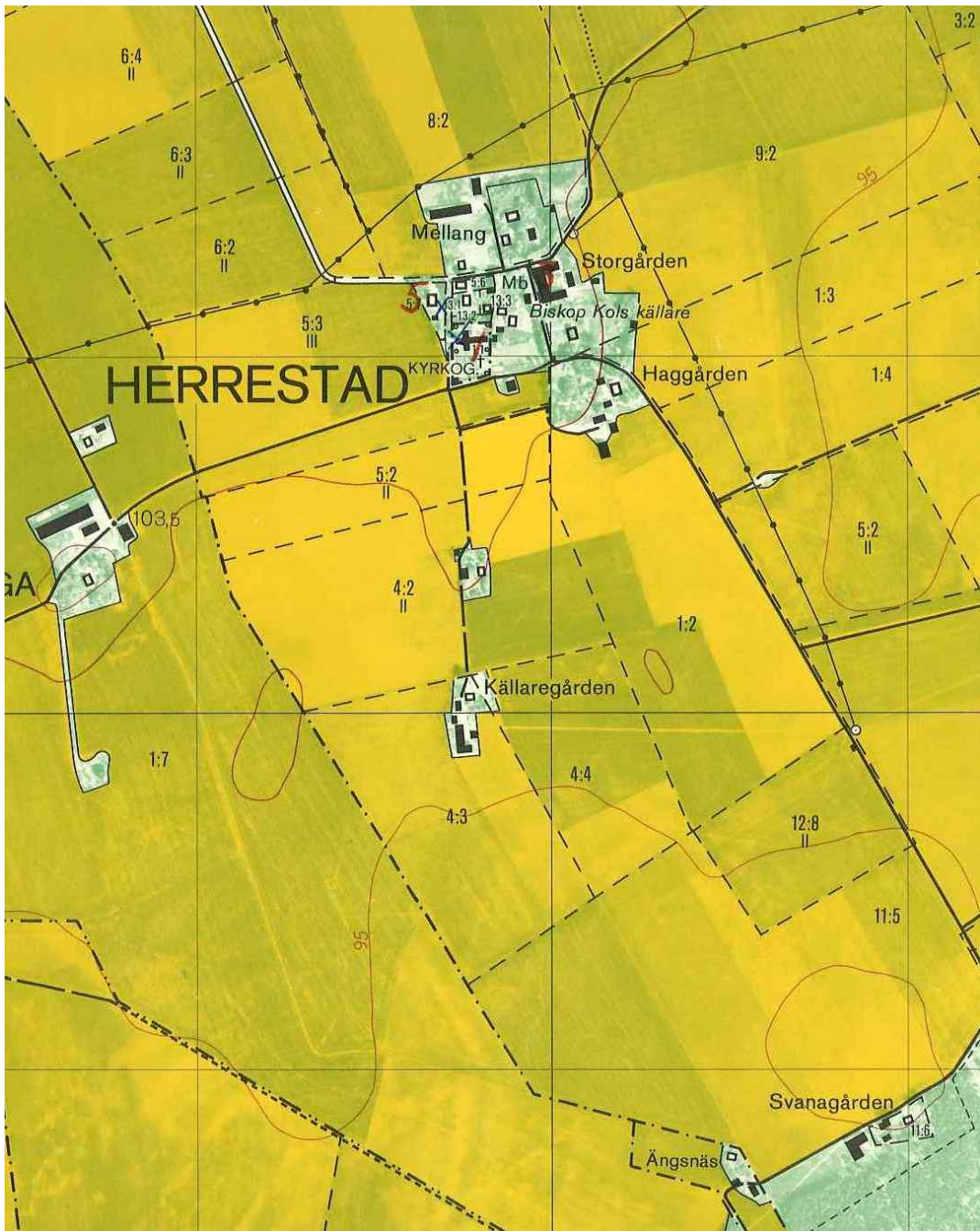
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands läns museum 2002. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

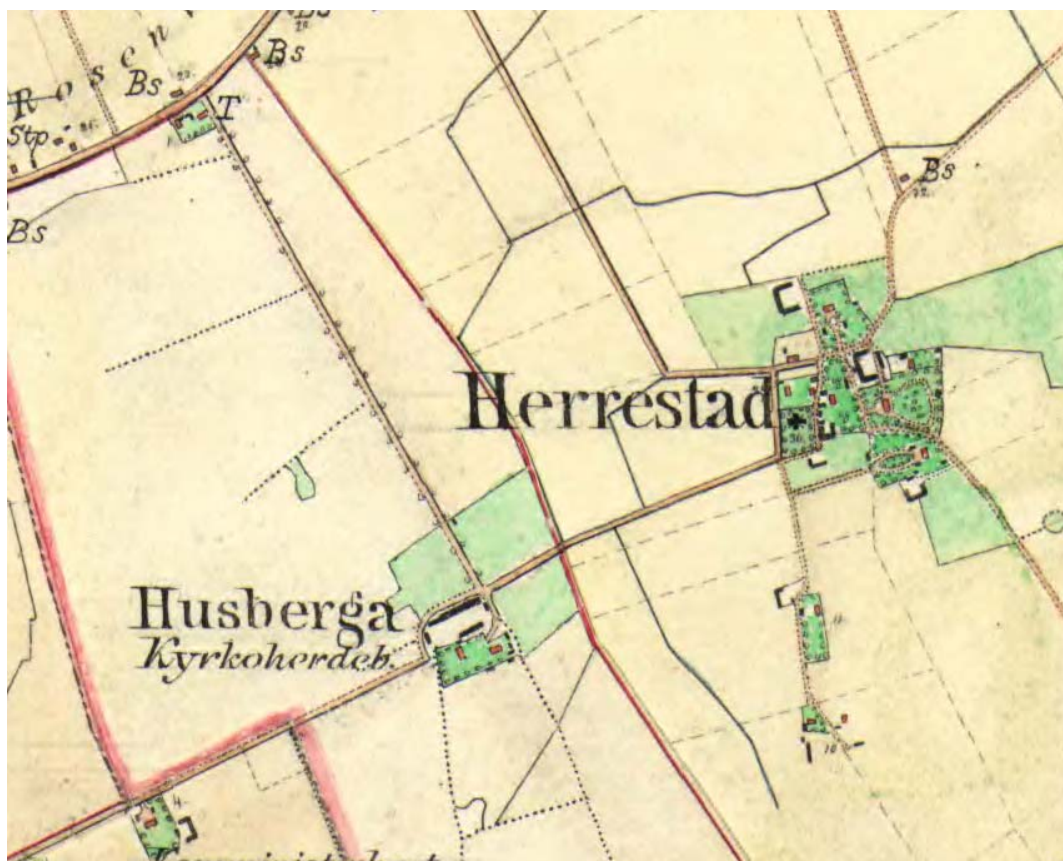
Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 084 48 Tåkern, 1982.

HERRESTAD KYRKOGÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger på den öppna östgötaslätten. Kyrkogården har en rektangulär planform i nordlig/sydlig riktning. Kyrkan ligger på kyrkogårdens norra del och kyrkans långhus är orienterat i väst/östlig riktning.

Kyrkogårdens omgivning

Herrestad kyrka är belägen ca 1 mil sydväst om Vadstena på en svag höjd nordöst om sjön Tåkern med vid utblick över slätten.

Utsnitt ur häradsökonomiska kartan 1868-77, Örberga. Trädkransen är tydligt markerad kring kyrkogården.

Herrestad har varit en stor by och bestod vid tiden för laga skifte 1853 av omkring 20 gårdar. Byn har trots skiftena behållit en sammanhållen bykaraktär med en torgbildning, som finns redovisad på en storskifteskarta från 1767. På fastigheten Herrestad Källaregård finns en källarbyggnad, som är uppförd av sten och har daterats till 1200-talets början. Den kallas för Biskop Kols källare och är ett sk cellarium, dvs en välvd stenkällare med en träöverbyggnad. Byggnaden har dock satts i samband med ett dokument skrivet av biskop Lars. Det finns få profana medeltidsbyggnader bevarade och Biskop Kols källare är förklarad som byggnadsminne. I byns västra del finns flera skolbyggnader. En skola uppfördes 1928 och var gemensam för Herrestad och Källstad, den nedlades 1969 och är sedan 1980 församlingshem. Även byggnaderna på andra sidan vägen till kyrkan har utnyttjats för skoländamål. År 1868 grundades en av Sveriges tidigaste folkhögskolor i Herrestad Mellangård. Den flyttade dock redan efter

fyra år till Lunnevad utanför Linköping, där den fortfarande drivs. Den f d prästgården är belägen vid Husberga en kilometer sydväst om kyrkan.

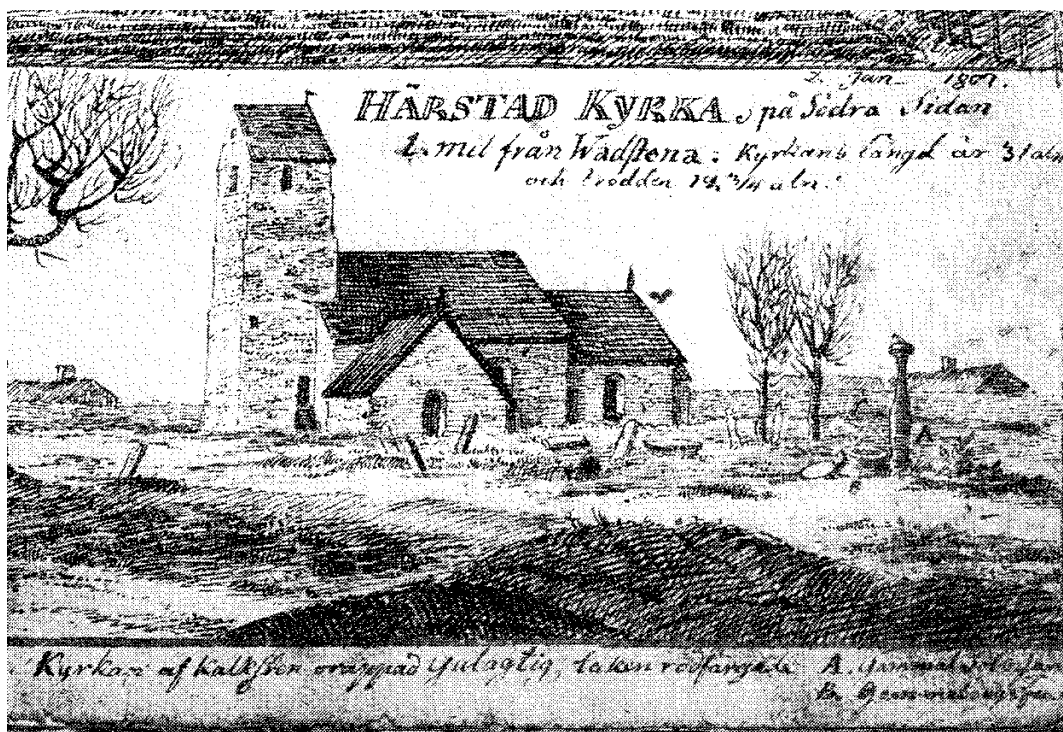
Herrestad kyrka

Den första kyrkan på platsen har sannolikt varit av trä. Den nuvarande kyrkan är uppförd av kalksten under tidigt 1100-tal med rektangulärt långhus samt absidförsett kor och har en välbevarad romansk karaktär. Takstolen, varav stora delar har bevarats, har genom dendrokronologi daterats till 1112 ± 5 år. Det gör kyrkan till den äldsta kyrkan i landet som daterats med hjälp av naturvetenskaplig metod. Under andra hälften av 1100-talet tillkom tornet, medan sakristian är senmedeltida. Samtliga tak, även tornets, består av spåntäckta sadeltak. Huvudingången är via tornet i väster, men spår efter igenmurade medeltida portaler finns på syd- och nordväggen samt på korets södra sida. Fönsterbågarna, som är spetsbågiga och tillverkade av gjutjärn, tillkom vid en renovering 1881. Interiören karakteriseras framför allt av det romanska kyrkorummet, 1400-talets valv och kalkmåleri samt arkitekt Erik Lundbergs restaurering 1946.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets websida.

Kyrkogården har sedan medeltiden vuxit fram runt den medeltida kyrkan.

Teckning av Johan Fredrik Kock, 1807.

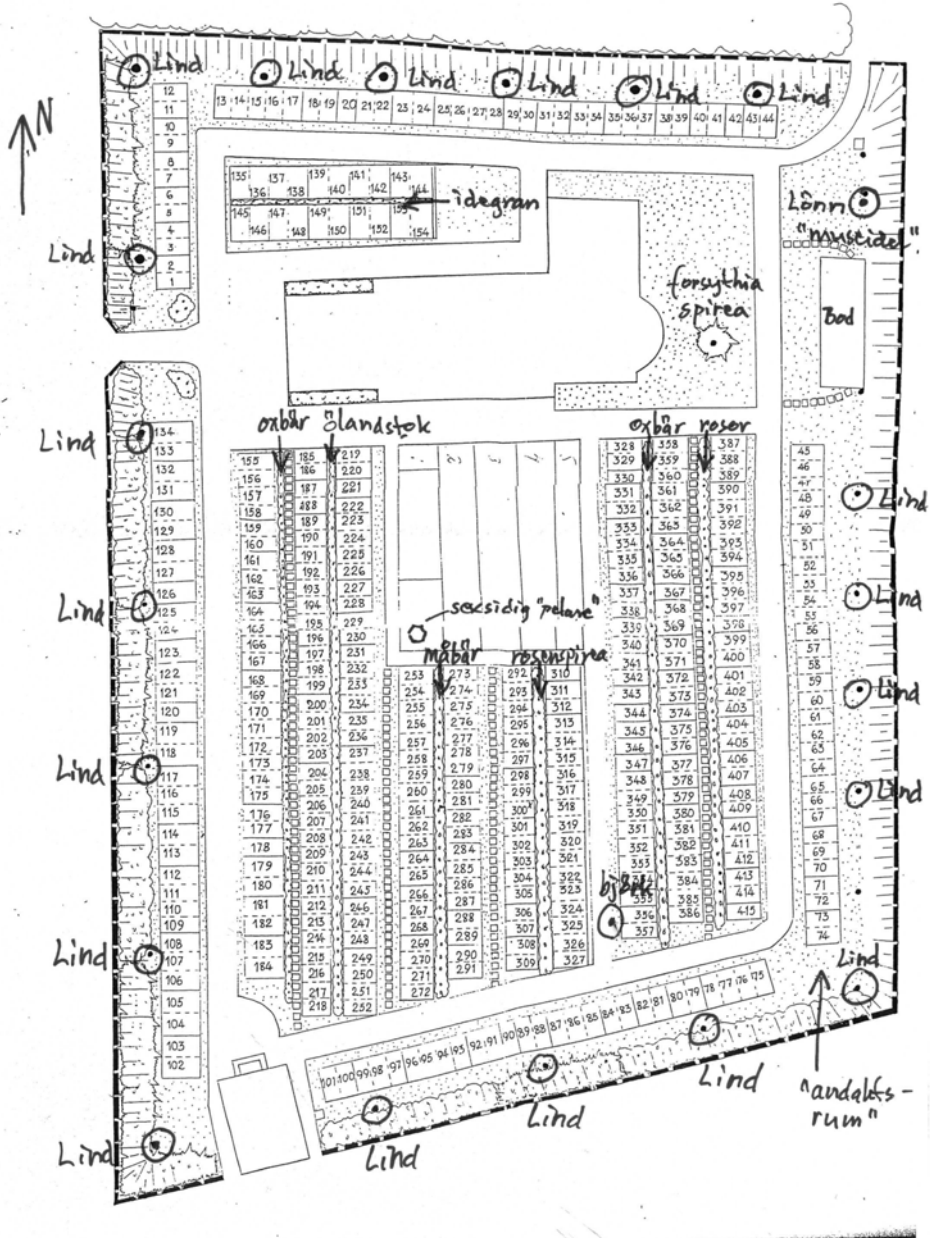
En teckning av Johan Fredrik Kock från 1807 visar en öppen kyrkogård utan direkta gångar. Enkla gravvårdar står lutande och det finns även två något upphöjda gravhällar. Sydöst om kyrkan står en gammal solvisare och invid den ligger en "gammaldags funt".

En storskifteskarta från 1767 visar ingångar till kyrkogården i den södra muren och i det nordöstra hörnet. Dessa ingångar är inte tydliga på laga skifteskartan från 1853 där det istället verkar vara en markerad ingång i väster, mitt emot kyrkans västingång. Tolkningen är dock inte helt säker. I den inventering som utfördes av bogårdsmurar (kyrkogårdsmurar) i Linköpings Stift 2002-2003 står det att det fanns tre stigluckor i kyrkogårdsmuren, vilket skulle kunna överensstämma med kartmaterialet. I inventeringen står även att muren varit två meter hög och att den var täckt med falor (brädor) i slutet av 1700-talet. Träd fanns på kyrkogårdens västra och östra sida. I dag finns det rester av den medeltida muren i vissa partier.

År 1965 utfördes en större omändring av kyrkogården enligt ett förslag av trädgårdskonsulent Eric Lind från Linköping och med trädgårdsanläggare Stellan Jonzon från Vadstena som ansvarig för utförandet. Arbetena innebar att nya gräsmattor såddes in, gravstenar sattes i linje och vårdarnas socklar sänktes till marknivå. En kvartersindelning gjordes. De större gångarna lades med rött stenmjöl och mellan kvarteren lades gångar av Borghamn kalksten. Rygghäckar planterades av rosor, cotoneaster och taxus. Kyrkogårdsmuren var tidigare fristående men släntades nu. Äldre gravvårdar, varav de flesta hade legat i kyrkogårdsmuren, ställdes söder om kyrkan. En sexsidig äldre konisk pelare restes som en hörnmarkering i det lilla kvarter som bildades på detta sätt. Nya lindar planterades i söder och väster. En vattenledning grävdes även ner till gravkapellet som invigdes 1961. Kapellet var ritat av Erik Persson, Tranås. År 2002 invigdes det s k andaktsrummet i kyrkogårdens sydöstra hörn. Det är ett andaktsrum ute i det fria.

Ett fotografi visar några häckomgärdade gravar söder om kyrkan och en stor familjegrav omgärdad av ett lågt järnstaket, troligen nr 200-203. Fotografiet är taget någon gång före 1972 då tornkrönet byggdes om och fick dagens utseende.

Herrestad kyrkokård
Vegetation mm

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården saknar kvartersindelning, d v s gravarna är numrerade i en löpande följd för hela kyrkogården.

"Gamla kyrkogården" söder om kyrkan.

Kyrkogårdens norra del från öster.

Kyrkogårdens sydvästra del från nordväst.

Kyrkogårdens östra del från norr.

Allmän karaktär

Kyrkogårdsmuren, kyrkan och de ålderdomliga vårdarna närmast söder om kyrkan ger helheten en ålderdomlig karaktär. I övrigt skapar framför allt rygghäckarna en strikt prägel.

Omgårdning

Västra muren: ca 0,6-0,7 m hög halvmur av ca 0,4-0,7 m långa "kalkstensblock". Muren är lagd i jämna skift. I muren växer sedumväxter. Småsten syns i slänten från krönet ner till kyrkogården.

Norra muren: ca 0,7 (V)-1,1(Ö) m hög halvmur av kalkstensskivor och kalkstensblock. Under muren syns på vissa sträckor gråsten. Muren lutar utåt i nordvästra hörnet.

Lövdungar utmed muren skymmer den.

Östra muren: ca 0,95-1,1 meter hög kallmurad halvmur av ca 0,3-1,0 m höga kalkstensskivor och kalkstensblock i jämna skift. Kraftig buskvegetation från kyrkogården skymmer mursträckans södra del. En gångbrygga ligger över muren och går till en container öster om muren. Delvis mossbevuxen.

Södra muren: ca 0,9-1,0 m hög halvmur delvis fogad med bruk. I botten ligger stora gråstenar och på detta några skift kalkstensskivor. Sedum växer i muren. Muren är skadad ungefär mittpå.

Ingångar

Väster: västra grinden är en dubbelgrind i järnsmide med smala spjälor. Krönet bildar ett gavelfält. Grindstolparna av grå kalksten är höga, smala och kvadratiska. De har sprickor, framförallt den norra stolpen och dras samman med ett järnband. Stolparnas krön är karnisformat och kröns av en järnkula.

Söder: järngrind med smala spjälor mellan kyrkogårdsmuren och gravkapellets västra sida. Grinden ansluter till en smal sektion av liknande smide. På andra sidan gravkapellet är en öppning igensatt med liknande järnsmide, dock ej öppningsbart.

Nordöst: i nordöstra hörnet finns en grind (nu lutad mot muren). Krönet bildar ett gavelfält krönt med tre kulor. Grinden har suttit direkt i muren.

Västra grinden.

Vegetation

Väster: fem lindar i trädkransen.

Norr: sex lindar i trädkransen.

Öster: en lönn i trädkransen norr om boden, i övrigt fyra lindar.

Söder: fem lindar i trädkransen.

Trädkransen är planterad innanför kyrkogårdsmuren och i söder och väster är de troligen planterade på 1960-talet. Vid den lilla ingången i nordöst växer cotoneasterbuskar. På slänten mot muren växer bl.a. spiréa och oxbär. Öster om koret finns forsythia, rosenspirea och annan spirea. I norr går en idegranshäck (väst/öst) ca 1,25 meter hög, klippt, i kvarteret närmast norr om kyrkan. Söder om kyrkan är det

varierande rygghäckar mellan gravraderna innanför grusgången. Från öster, rosor ca 1,2 meter höga, klippt oxbärshäck, rosenpirea, ca 1,2 meter hög klippt måbärshäck, ölandstok, ca 1,2 meter hög klippt oxbärshäck. På kyrkogårdens sydöstra del finns en fristående björk.

Gångsystem

Grusgång från västra grinden till kyrkans västportal. En grusgång går runt kyrkan i norr respektive söder och mynnar ut i östra huvudgången. Mindre grusgång till nordöstra ingången. Två grusgångar går från kyrkan till södra huvudgången och en mindre grusgång går söder om ”den gamla kyrkogården” med sina äldre gravvårdar. På grusgångarna ligger naturgrus.

Gravvårdstyper

På ”den gamla kyrkogården” finns några stenar från 1600-talet, bland annat 1603. Korsvårdar från 1800-talet med eklövsornamentik, en gjutjärnsvård och senare ”bautastenar”. Även i övrigt finns en del ”bautastenar”. Utmed västra muren finns en del gravar med stenram kvar, dock grästäckta – ej grus. I kyrkogårdens mittparti är det mer låga och delvis breda vårdar. Ingen del har klart synlig karaktär av den sk allmänna linjen. Några gravvårdar sydöst om kyrkan kan ha stått på den allmänna linjen, t ex ca 342, 347 och 355. Den senare är rest över Stava – Kyrkogårdens trogna vårdarinna. Kalksten i de äldre vårdarna, i övrigt grå, svart och röd granit.

Gravvård med årtalet 1603.

Gjutjärnsvård 1836 och 1859.

Stenramsgrav invid norra muren.

Minneslund

–

Byggnader

I kyrkogårdens sydvästra hörn uppfördes 1961 ett bårhus efter ritningar av ingenjör Erik Persson vid Johannes Dahls arkitektkontor i Tranås. Bårhuset/gravkapellet är byggt i tegel med putsade fasader. Ytterst på de putsade väggarna är en beigefärgad ädelputs. Sockeln är av slåthuggen granit. Det valmade sadeltaket är täckt med kyrkspån och kröns av ett kors, som troligtvis varit förgyllt. I norr dubbla portar med stående panel och i väst en enkel dörr i stående panel. Trappor av granit, hängränna och stuprör i koppar.

Vid östra muren finns en redskapsbod av regelverk klädd i stående träpanel, gråmålad. Taket är täckt med galvad bandplåt på baksidan och skivtäckt på framsidan. Enkla brädportar.

Gravkapellet/bårhuset från nordöst.

Andaktsrummet i sydöstra hörnet.

Övrigt

I sydöstra hörnet finns ett "andaktsrum" som invigdes 2002. Det består av ett järnträd med hängande löv och en fågel på en gren. Bredvid står en grön och svart soffa. "Rummet" finns under en av trädkransens lindar.

Norr om boden är 13 gravvårdar lagda i murslätten. Och bildar en "museidel". De stötts av en stenkant. Där växer bland annat prästkragar bland stenarna.

Kulturhistorisk bedömning

Herrestad kyrka med omgivande kyrkogård och delvis medeltida kyrkogårdsmur utgör en kyrkomiljö av nationellt intresse. Kyrkans placering långt åt norr på kyrkogården var mycket vanligt förekommande under medeltiden.

Trädkransen är viktig för miljön och visar på det parkideal som var gällande på kyrkogårdarna från slutet av 1700-talet, på landsortskyrkogårdarna åtminstone från mitten av 1800-talet. Trädkransen är dessutom markerad på den häradsekonomska kartan från 1868-77. Även grindarna har ett högt kulturhistoriskt värde. Gångsystemet är troligen detsamma som lades ut på 1960-talet och stora delar av kyrkogårdens utformning kommer från den stora förändringen på 1960-talet. Det innebär i sig ett kulturhistoriskt värde och ett tidsdokument.

Förutom dessa större delar har även enskilda gravvårdar ett högt kulturhistoriskt värde. Det gäller bl a de ålderdomliga gravvårdarna från 1600-1800-talen som är samlade söder om kyrkan. En av dessa stenar är daterad 1603 och har text även på gavelsidan. Även gravarna med bevarade stenramar har ett kulturhistoriskt värde. Det var vanligt från åtminstone andra delen av 1800-talet att de mer påkostade familjegravarna låg invid kyrkogårdsmuren eller i kvarterens utkanter. Det verkar även ha varit fallet i Herrestad. Troligen har de tidigare varit grustäckta. Titlar på gravvårdar säger mycket om en trakts näringsliv. På kyrkogården i Herrestad är det förhållandevis många gravvårdar i förhållande till andra kyrkogårdar som har titlar. Av dessa är det flera hemmansägare och ett par mer ålderdomliga "landthushållare". Det visar på Herrestad som en jordbrukssocken. Ett par av de äldre vårdarna från 1700-talet visar två olika stavningar av samma titel; den mer ålderdomliga Herratsdommare och Härasdomaren. En ovanlig inskription lyder: Stava – Kyrkogårdens trogna vårdarinna. Detta ger gravvården ett högt person- och lokalhistoriskt värde.

Stava – Kyrkogårdens trogna vårdarinna

Källor:

Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.

Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering.

Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.

Medeltida kyrkor i Östergötland tecknade av Elias Brenner och Johan Fredrik Kock.

Sammanställd av Gunnar Rörby. Skänninge 1982.

Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.

Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H

(red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.

Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1767 och 1853.

www.kulturarvostergotland.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalthistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Herrestad kyrkogård

Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse X
 Stenram med gräs □

